

НАБУТТЯ СПІЛЬНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ACQUISITION OF JOINT INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN BUSINESS DOMAIN

Петухова Н.О., аспірантка кафедри цивільного права і процесу
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Випадки, коли майнове право інтелектуальної власності належить декільком особам, стають все частішими. Це пояснюється зорієнтованістю наукових досліджень сучасності на високі технології, які, в свою чергу, демонструють унікальність, засновану на специфічній ідеї, втіленій в життя можливостями людського інтелекту. Подібні розробки несуть в собі особливу цінність, оскільки сприяють покращенню якості людського життя у різних напрямках: від розваг та дозвілля до медичних та космічних галузевих проривів. Для задоволення глобальних потреб суспільства не обійтися без участі великих виробничих одиниць – юридичних осіб, які на основі своєї матеріальної бази, стабільної роботи та спроможності інвестувати в науку можуть це забезпечити. В умовах ринкової економіки переважну роль у цьому відіграють недержавні господарюючі суб'єкти. А це означає, що в серці взаємодії між господарюючими суб'єктами лежать відносини фізичних осіб-учасників товариств, засновників, їх працівників тощо.

У статті досліджені підстави набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності в контексті господарської діяльності, зокрема, досліджені положення чинного законодавства, які підлягають до застосування при визначенні підстав набуття майнових прав інтелектуальної власності, де хоча б один із суб'єктів правовідносин є господарюючим суб'єктом, а також практичні аспекти реалізації таких прав. Проаналізовано законодавчі норми, що стосуються регулювання діяльності господарюючого суб'єкта із залученням об'єктів інтелектуальної власності на предмет їх наповненості та відповідності сучасним тенденціям розвитку бізнесу.

За результатами проведеного дослідження запропоновано класифікацію підстав набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, сформульовано рекомендації по удосконаленню норм чинного законодавства з метою ефективного регулювання окреслених відносин.

Ключові слова: інтелектуальна власність, майнові права, спільні права, юридична особа, корпоративне право, договір, товариство, сфера господарювання.

Cases of intellectual property rights belonging to several persons are becoming more and more frequent. This may be explained by a focus of contemporary scientific research on high-end technologies, which, in turn, demonstrate uniqueness based on a specific idea brought into being using the potential of human intellect. Such developments are of particular value, as they contribute to advancement of human life in various areas ranging from entertainment and leisure to medical and space breakthroughs. To meet the global needs, the society cannot achieve significant progress without the involvement of sizable production units, which are legal entities able to ensure the progress based on their physical infrastructure, sustainability, and scientific investment potential. Non-state business entities play a predominant role in the competitive environment. That means that the relations between individuals, such as shareholders, founders, employees and other players is the core of interaction between economic entities.

The article covers the grounds for acquiring joint intellectual property rights in the context of economic activity, in particular, the provisions of current legislation that define the specifics of entitlement of the intellectual property rights in cases where at least one of the subjects of legal relations is a business entity, as well as practical aspects of implementation of such rights. I have analyzed legislative norms related to regulation of activities of legal entities involving intellectual property for their completeness and compliance with modern business trends.

Having analyzed the study findings, I proposed to systemize the grounds for acquiring joint intellectual property rights in the economic field, and formulated recommendations for improving current statutory provisions for effective regulation of the above relations.

Key words: intellectual property, property rights, joint rights, legal entity, corporate law, contract, partnership, economic sphere.

Постановка проблеми. Правовий режим спільних прав інтелектуальної власності у порівнянні з режимом одноосібного володіння є значно складнішим і потребує більшої уваги з позиції законодавства для зрозумілого визначення можливих правових моделей спільного володіння правами, їх реалізації і захисту. Зрозуміло, що з одноосібним власником прав значно простіше комунікувати у питаннях використання та розпорядження відповідним правом, оскільки немає потреби встановлювати компромісний варіант домовленості між усіма співвласниками. З цієї позиції спільне володіння правами як для зовнішніх контактів, так і всередині групи співвласників, створює додаткові труднощі, адже при наявності в особи розпоряджувальної правомочності – ставить правовласника в залежність від волевиявлення іншого співвласника. Така обставина, очевидно, ускладнює оборот майнових прав інтелектуальної власності. З огляду на зазначене, важливою є потреба у дослідженні правової природи спільних майнових прав та регулятивних процедур щодо їх набуття, передання, обігу, захисту з метою доопрацювання відповідних положень і удосконалення законодавства.

На законодавчому рівні не врегульовано підстав набуття майнових прав інтелектуальної власності, в тому числі у сфері господарювання. Норми Цивільного кодексу України [1] є надто загальними в цій частині. А факт скасування Господарського кодексу України [2] послугував

негативним фактором у питанні наповненості спеціальної нормативно-правової бази, яка регулює особливості реалізації прав інтелектуальної власності у сфері господарських відносин.

Аналіз публікацій та досліджень. Проблематика підстав спільного набуття майнових прав інтелектуальної власності малодосліджена. Зазначене питання стало предметом вивчення таких науковців як Н. Яркіна, О. Тверезенко, В. Крат та інших. У контексті підстав набуття спільних майнових прав за участю господарюючого суб'єкта дослідження провів Я. Демченко [3]. Однак робота останнього є одним з нечисленних прикладів аналізу зазначеної проблематики. Тож доводиться констатувати недостатність досліджень у цьому напрямку, хоча потреба в доповненні норм законодавства на сьогодні нарізла і потребує вирішення.

Метою статті є розробка пропозицій удосконалення правових норм щодо підстав набуття спільних майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання.

Виклад основного матеріалу. Із скасуванням Господарського кодексу України Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) став одним з основних джерел права, своєрідним «маяком» у регулюванні господарських правовідносин інтелектуальної власності.

Застосування норм ЦК України до господарських відносин в контексті їх співвідношення з ГК України нео-

дноразово було предметом аналізу вченими. Наприклад, О.Н. Онищенко зазначав, що комплексна галузь господарського права за допомогою низки власних господарсько-правових механізмів досить ефективно регулює господарські відносини та при цьому застосовує юридичні механізми інших правових галузей, у т.ч. цивільного [4, с. 129]. При цьому застосування до регулювання господарських відносин цивільно-правових механізмів і засобів обумовлюється подібністю та пріоритетністю приватно-правових складових галузей господарського та цивільного права й, відповідно, відсутністю необхідності у дублюванні в господарському законодавстві механізмів та засобів регулювання, ідентичних цивільним, адже є досить очевидним те, що більш раціонально не дублювати норми законодавства в різних галузевих актах, а застосовувати механізми запозичення, подібні до аналогії права та закону [3, с. 130].

На думку Г.В. Смолина, цивільне право регулює переважно відносини у сфері приватно-підприємницького обміну, а господарське – у сфері організації і здійснення виробництва, розподілу і обміну для задоволення суспільних потреб [5, с. 4].

Як вбачається із зазначеного, норми ЦК України сприймаються як такі, що спрямовані насамперед на врегулювання тих господарських відносин, які за суб'єктним складом не виходять за межі приватних, не досягають рівня загальнодержавної значущості, й відповідно – вкрай рідко застосовуються до упорядкування справ середнього та великого підприємництва.

Така позиція підкріплювалася й тим, що господарське право розуміється як система господарсько-правових норм, які регулюють відносини у сфері суспільного виробництва, спрямовані на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру або керівництва такою діяльністю із застосуванням різних методів правового регулювання, з метою задоволення суспільних потреб і одержання прибутку [6, с. 20].

На сьогодні такі акценти втрачають свою «яскравість», оскільки регулятивні важелі переходять до ЦК України. Тому звернемося насамперед до положень ЦК України.

Відповідно до статті 1 ЦК України, цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. У частині 2 цієї статті вказано про окремі категорії майнових відносин (податкові, бюджетні, на основі владного підпорядкування тощо), до яких цивільне законодавство не застосовується. Господарські відносини до таких виключень не приєднано. Разом з тим, такі відносини в своєму серці мають майнову складову, тому норми ЦК України загалом застосовуються у господарських відносинах. Про це вказано також у ст. 9 ЦК України, що прочитується, зокрема, з самої назви статті: «Застосування Цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин». У частині 2 статті вказано, що законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання, звідки можна зробити висновок, що майнові відносини у сфері господарювання врегульовані насамперед нормами ЦК України, що комплексно доповнюються нормами інших законів. Тому звертаючись до джерел права, які вказують на можливі підстави набуття тих чи інших прав, звертаємо увагу на ст. 11 ЦК України, де визначено, що підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є: 1) договори та інші правочини; 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі; 4) інші юридичні

факти. До цього додано доповнення, що цивільні права можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства, в тому числі – рішення суду; у зв'язку з настанням чи ненастанням певної події. Однак з конструкції статті вбачається, що перелік підстав не є виключним.

Очевидно, що майнові права інтелектуальної власності не можуть з'явитися без створення самого об'єкта інтелектуальної власності. Тому факт створення об'єкта інтелектуальної власності є обов'язковою передумовою виникнення майнових прав інтелектуальної власності в подальшому.

У нормах ЦК України суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності зазначені, зокрема, автори, винахідники (ст.ст. 463, 473, 483, 486 ЦК України). У юридичній літературі такі суб'єкти позначаються як первинні, а фізичні та юридичні особи (в тому числі держава в особі її органів), які набули права інтелектуальної власності за законом або договором, відносяться до вторинних [7, с. 9, 11].

Н. М. Мироненко робить висновок, що до первинних суб'єктів права інтелектуальної власності слід віднести авторів (творців) творів, а також результатів науково-технічної творчості, оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого народжується об'єкт права інтелектуальної власності. Також первинним суб'єктом може бути юридична особа, яка набуває такого статусу внаслідок реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності, наприклад, комерційного найменування. Вторинним суб'єктом права інтелектуальної власності є інша (не автор/творець) фізична особа (здебільше, зареєстрована як підприємець) та юридична особа, до яких на підставі договору або закону переходять повністю або частково майнові права інтелектуальної власності [8, с. 16–17].

Для вторинних суб'єктів прав – осіб, які не брали участі у створенні об'єкта інтелектуальної власності, майнові права переходять у зв'язку з настанням певних обставин, які зумовлюють настання юридичних фактів, або ж на підставі домовленості, що втілюється у договорі чи іншому правочині. Для першого випадку волевиявлення передавача та/або набувача майнових прав не завжди є обов'язковим. Натомість для другого випадку завжди має бути з обох сторін – передавача та набувача – бажання встановлення таких правовідносин, коли на певних умовах відбувається втрата (повна або часткова, строкова або безстрокова) майнових прав однією стороною, та набуття їх у відповідному обсязі та на відповідний строк протилежною стороною. Тобто, спостерігається рух майнових прав по шляху від одного суб'єкта до іншого, який не обмежений кількістю можливих переходів прав, а у випадку певних майнових прав, строк дії на які може продовжуватися, – також на необмежений час.

У частині створення об'єктів права промислової власності слід звернути увагу на ту обставину, що факт створення таких об'єктів не завжди є достатньою умовою для наділення творця майновими правами на нього. Так, майнові права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки виникають після їх реєстрації (як наслідок – видається патент або свідоцтво). А можливість самої реєстрації залежить від того, чи не був попередньо отриманий іншою особою патент на аналогічний об'єкт. При наявності вже оформленого майнового права на тотожний об'єкт, винахідник, який фактично є творцем, не отримує патенту, а отже і не набуває майнових прав. Тому першість у винахідницькій діяльності відіграє визначальну роль у формуванні позитивних юридичних наслідків для творця.

Отже, з огляду на позиції вчених, які виокремлюють первинних та вторинних суб'єктів прав інтелектуальної власності, можна визначити підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності за критерієм їх суб'єкта як первинні та вторинні підстави.

Проте, для коректної систематизації слід визначитись, чи достатньо самого лише створення об'єкта для набуття прав, або це має поєднуватися з його використанням. Так, первинною підставою для набуття майнових прав інтелектуальної власності щодо окремих об'єктів, на думку О.В. Басая, є їх використання [9, с. 386]. Зокрема ним зазначається про комерційне найменування [9, с. 387]. Така думка підкріплюється нормою ч. 2 ст. 489 ЦК України, що є цілком обґрунтованим з огляду на призначення комерційного найменування, необхідність здійснювати діяльність, що популяризує його (адже в іншому разі такий об'єкт не наповнюється значущістю), суттєву відмінність процесу створення такого об'єкту інтелектуальної власності у порівнянні з трудовістким процесом інших, наприклад, високотехнологічних новітніх розробок.

У нормах чинного законодавства такий розподіл не застосовується, однак якщо проаналізувати ті підстави набуття майнових прав, що на сьогодні є визначеними, то їх умовно можна розділити саме таким чином. Отже, підстави набуття майнових прав інтелектуальної власності можна класифікувати в залежності від суб'єкта, для характеристики якого враховується черговість набуття майнових прав. Такий чинник є визначальним для встановлення виду підстав – первинних та вторинних. Визначальним у цій класифікації є саме суб'єкт права, оцінюючи який, встановлюється відповідна підстава набуття прав.

Створення об'єкта інтелектуальної власності завжди продукує первинну підставу для автора твору. Поруч з категорією авторів стоять замовники об'єктів інтелектуальної власності – особи, чия ініціатива та матеріальна спроможність, в сукупності з організаторськими можливостями, є обов'язковою умовою для створення об'єкта інтелектуальної власності. Така категорія осіб також набуває майнові права на підставі факту створення об'єкту. Проте у такій ситуації існують розбіжності науковців щодо первинності підстав набуття прав.

За змістом статей 429, 430 ЦК України мовиться про належність спільних майнових прав на об'єкт, що був створений працівником на замовлення роботодавця у зв'язку з виконанням трудового договору та на замовлення творцем та замовником. Тобто, роботодавець або замовник, якими було ініційовано та організовано створення об'єкта майнових прав (тобто має місце опосередкована участь) за змістом чинного законодавства є первинними суб'єктами, хоча фактично не їх, а іншої особи, інтелектуальними зусиллями створено відповідний об'єкт. Момент виникнення майнових прав як у творця, так і в роботодавця або замовника, згідно смислу правових норм, співпадають, і пов'язується з виконаною дією по створенню об'єкта інтелектуальної власності та документальною фіксацією завершення відповідної роботи. У вказаних випадках йдеться саме про створення об'єкта як підставу набуття прав на нього. Примітно, що Н. Мироненко відносить роботодавця або замовника до категорії вторинних суб'єктів набуття майнових прав інтелектуальної власності, вказуючи про правонаступництво [8, с. 17]. Протилежна позиція висловлюється О.В. Басаям, який вказує про належність майнових прав замовникові, роботодавцеві у зв'язку зі створенням твору [9, с. 385–386], а не через їх передачу від автора/винахідника. Висновок з такого твердження полягає в тому, що роботодавець/замовник є первинними суб'єктами, що фактично відповідає існуючій на сьогодні позиції законодавця, але з поправкою на те, що первинним суб'єктом у такому випадку також є автор, тобто першовласників одразу існує двоє. Вторинні підстави завжди вказують на вже існуючий рух майнових прав та наявність попередніх правовласників, які передали (передають) свої права іншій особі. При цьому попередній власник повністю втрачає права назавжди (передає їх за правочином).

У господарській сфері суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності, які мають можливість впровадити їх у виробництво, є господарські товариства, виробничі кооперативи, прості товариства, фізичні особи-підприємці тощо. Середній та великий бізнес в силу виробничих потужностей має ширші можливості комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності і перетворення їх на інновації. Якщо ж говорити про високотехнологічні інноваційні розробки, то малий та мікробізнес майже позбавлений можливості впровадити їх у виробництво через брак матеріальних можливостей та трудових ресурсів, адже такі розробки потребують доступу до фахівців надвисоких інтелектуальних здібностей. Тому перспектива розвитку інтелектуальної сфери у виробництві належить передусім компаніям зі значним статутним капіталом, наявністю різноманітних бізнесових зв'язків, активною ініціативою, та фінансовими можливостями витримувати ризикованість проєктів, де ставка зроблена на інтелектуальну складову.

Юридичні особи набувають майнових прав від осіб, які є авторами об'єктів інтелектуальної власності, на підставі правочину з повним переданням прав, або на підставі ліцензії, й у такому разі мають місце вторинні підстави набуття майнових прав. Первинні підстави набуття майнових прав для юридичних осіб обмежуються випадками створення об'єкта інтелектуальної власності на замовлення чи на підставі трудового договору.

Для господарюючих суб'єктів менших за обсягом виробництва можливим залишається набуття майнового права інтелектуальної власності у зв'язку з їх створенням засновником бізнесу та подальшим включенням такого права до майна господарюючого суб'єкта.

З огляду на те, що створення об'єкта інтелектуальної власності можливе лише людиною, а не юридичною особою, це пояснює неможливість набуття господарюючим суб'єктом майнового права на тих первісних підставах, що притаманні для особи-автора, тобто у зв'язку зі створенням об'єкта. Тож, господарюючі суб'єкти переважно на вторинних підставах набувають майнових прав інтелектуальної власності.

Такий засіб індивідуалізації як комерційне найменування, з огляду на його призначення, створюється переважно на етапі започаткування товариства, реєстрації фізичної особи-підприємця. У процесі виробничої діяльності господарюючий суб'єкт також має можливість змінити комерційне найменування. Таким чином, для комерційного найменування первинною підставою виникнення майнових прав може бути його використання.

Ситуації, коли майнові права інтелектуальної власності належать кільком особам, виникають дедалі частіше. До категорії осіб, які спільно володіють правами, також відносяться й господарюючі суб'єкти. Множинність суб'єктів майнових прав відносно одного майнового права інтелектуальної власності виникає на підставі об'єктивних обставин, які виражаються в існуванні юридичних фактів. Спільність відповідних прав як встановлений факт може виникати через певний час після створення об'єкта права інтелектуальної власності і характеризуватися тим, що коло суб'єктів, які є співволодільцями права, розширилося, а майнове право перейшло до категорії належного декільком особам – спільного права. Також все частіше на етапі створення об'єкта інтелектуальної власності залучається колектив авторів-винахідників, об'єднаних за ініціативою організатора-замовника для створення об'єкта інтелектуальної власності.

Чинне законодавство у ст. 428 ЦК України закріплює загальне правило спільного володіння майновим правом інтелектуальної власності. При цьому в нормах вказаного Кодексу відсутні спеціальні правила, якими визначається режим спільного володіння майновими правами, якщо усі або один із суб'єктів є господарюючою одини-

цею. Й хоча підстави набуття спільного володіння майновими права інтелектуальної власності не є визначальним фактором, що впливає в подальшому на особливості взаємодії співвласників між собою або з третіми особами під час реалізації таких прав, відсутність переліку таких підстав породжує невизначеність щодо встановлення власне природи виникнення відповідного права та можливості віднесення його до спільних прав. Такий недолік законодавчої бази зумовлює численні дискусії серед науковців та формування неоднорідної практики розгляду судових справ, коли за зразок беруться регулятивні норми режиму спільної (сумісної чи часткової) власності та переносяться по аналогії на правовідносини спільних майнових прав інтелектуальної власності. При цьому, зміст ЦК України розділяє відповідні регулятивні конструкції, зазначаючи про них в різних Книгах Кодексу, однак відсутність чіткої вказівки на особливості здійснення спільних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності сприяє зверненню до норм, які регулюють відносини речового права.

У законодавстві відсутня норма, яка прямо вказує на неподільність майнових прав інтелектуальної власності, так само як і норма про можливість виділення часток у праві. Висновок про неподільність майнового права ґрунтується на аналізі правової природи майнових прав інтелектуальної власності. Майнові права інтелектуальної власності слід сприймати як цілісну субстанцію, тобто невіддільність одне від одного права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, права дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, права перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання, інших прав. Тобто, роздроблення комплексу таких правомочностей на відокремлені групи (частки від прав) між різними суб'єктами неможливе, оскільки в протилежному випадку не уникнути обмеження можливості правовласників реалізовувати свої майнові права. Так, К. Зеров звертає увагу, що «українським законодавством не передбачено можливості розподілення відсотками на права (скажімо, відчуження 36% від виключного права на заборону використання твору). Співвласники прав можуть домовитися лише про розподіл доходу від комерціалізації прав у певних відсотках, а не відсотками у праві» [10]. Також про неподільність прав на винахід вказує і поняття формули винаходу, як сукупності його відмінних ознак, які лише разом визначають обсяг його правової охорони.

Законодавче закріплення принципу цілісності права (неможливості поділу на частки, можливості існування виключно спільного безчасткового володіння) може усунути неоднозначні тлумачення та численні дискусії з цього приводу. Однак вирішення також потребує супутнє питання щодо того, чи можуть співволоділці майнових прав інтелектуальної власності за домовленістю шляхом укладення договору визначити частки в такому праві. Адже принцип свободи договору дозволяє це зробити, віддаючи на розсуд його сторін право визначати хто і як має право діяти. Суттєвим при цьому є не допустити порушення осіб, які не входять у коло сторін договору. Проте, в контексті дотримання прав учасників договору визначальною є лише їх воля.

Режим спільної власності речових об'єктів й притаманні для визначення такого режиму чинники та правила слугують калюжкою інтерпретованих підходів для правовідносин з множинністю суб'єктів відносно майнових прав інтелектуальної власності, що є помилковим підходом. У нормах закону не передбачено механізму здійснення спільного володіння майновими правами інтелектуальної власності, проте очевидно, що загальні положення Кодексу щодо спільних прав на майнові права інтелектуальної власності застосовуються до усіх правовідносин

зі спільними правами не залежно від підстав виникнення таких прав.

У ст. 422 ЦК України зазначається про підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності, однак без чіткого переліку, а з відсиланням до інших норм права. Так, у кодексі вказано, що право інтелектуальної власності виникає (набувається) з підстав, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором. У взаємозв'язку з положеннями ст. 11 ЦК України, такими підстави є: створення об'єкта інтелектуальної власності, договори та інші правочини, інші юридичні факти.

Таким чином, підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності містяться насамперед в ЦК України, однак їх перелік не є конкретизованим і вичерпним.

Я. Демченко, аналізуючи підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності, конкретизує ці підстави наступним чином: підставою набуття авторських прав є факт створення об'єкта інтелектуальної власності; на винахід, корисну модель, промисловий зразок – факт отримання патенту; комерційне найменування – перше його використання; на торговельну марку та компонування інтегральної мікросхеми – отримання свідоцтва; на комерційні таємниці – поєднання юридичного факту створення і фіксації на матеріальному носіїв інформації, яка є секретною та здійснення заходів по збереженню секретності. Далі він зазначає, що у незалежності від об'єкта прав інтелектуальної власності – це договір про передачу права на об'єкт, договір застави майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, рішення суду, спадкування. Також для правовідносин, де наявний господарюючий суб'єкт, виділяються такі підстави: у господарського об'єднання на торговельну марку – реєстрація знака, ліцензійний договір, а у споріднених компаній – юридичний факт укладення ліцензійного договору; у юридичної чи фізичної особи, у якій працює працівник – факт закріплення трудових відносин; при створенні об'єкта на замовлення – факт отримання замовником спільних прав на створений автором об'єкт; у юридичної особи-підприємця – факт внесення майнових прав як вклад до статутного капіталу. При цьому такі підстави поділяються на первинні та похідні [3, с. 147–149].

З такої класифікації вбачається, що категорія юридичних фактів поглинає категорію договорів та правочинів, оскільки останні за умови завершення процедури оформлення прав на їх підставі (ліцензійний договір, передання прав на підставі правочину, внесення до статутного капіталу) виступають юридичними фактами. Щодо ліцензійних договорів, то слід вказати, що вони, як підстава набуття майнових прав господарюючими суб'єктами, є чи не найпоширенішою підставою. Проте, в результаті укладення таких договорів спільність прав на майнові права інтелектуальної власності не породжується; ліцензіат при цьому зберігає свою повну автономію у будь-якого роду питаннях реалізації майнових прав – у випадку видачі невиключної ліцензії, або ж – у випадку виключної ліцензії, – згодом, по завершенню строку дії договору, повертає собі увесь обсяг правомочностей. При цьому співіснування ліцензіата та ліцензіата в контексті договору не набуває характерних ознак спільного володіння, а саме – необхідності узгоджувати свої дії.

О. Тверезенко, ґрунтовно досліджуючи підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності, дійшла висновку про необхідність викладення ст. 422 ЦК України у такій редакції: «Підставами виникнення (набуття) права інтелектуальної власності є:

- 1) створення об'єкта авторського права;
- 2) перше здійснення виконання, вироблення фонограми чи відеограми, перше здійснення передачі (програми) організації мовлення;

3) отримання патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок, свідоцтва на торговельну марку, географічне зазначення, компонування інтегральної мікросхеми;

4) визнання торговельної марки добре відомою в Україні;

5) визнання пропозиції, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення раціоналізаторською;

6) перше використання комерційного найменування;

7) правомірне визначення інформації комерційною таємницею;

8) встановлення невідомих раніше об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання;

9) створення об'єкта права інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням трудового договору;

10) створення об'єкта права інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням договору про створення за замовленням та використанням об'єкта права інтелектуальної власності;

11) договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності;

12) внесення майнових прав інтелектуальної власності в якості вкладу до статутного капіталу такої юридичної особи;

13) рішення суду;

14) спадкування майнових прав інтелектуальної власності;

15) інші юридичні факти» [11, с. 82].

Як бачимо, запропонований перелік є досить об'ємним у порівнянні з формулюванням чинних статей ЦК України. З огляду на те, що ЦК України є базовим законодавчим актом, від положень якого відштовхується законодавець при розробці спеціальних законів, які, в свою чергу, мають давати уточнюючу інформацію, узгоджену з нормами ЦК України, Запропонований перелік видається хаотичним та не конкретизованим. У п. 7 йдеться про правомірність, як обов'язкову умову набуття права. Проте, такий чинник може бути перевірений, лише якщо хтось порушує процедуру встановлення такої правомірності, що можливо у судовому порядку. При відсутності висловлених сумнівів у правомірності, остання презюмується, а при наявності – визначальним стає судове рішення, що відсилає до п. 13. З огляду на вказане, п. 7 не відображає окремої підстави набуття прав. Неузгодженість вбачається між п. 10 та п. 11, оскільки останній поглинає в собі попередній. Загалом, підстави, зазначені у п. 9-12 охоплюються поняттям “вчинення правочину”, згідно якого набуваються майнові права, оскільки вказані дії мають за основу договірні відносини. Тому такий перелік є недоречним.

Говорячи про підстави виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності слід визнати, що до них можуть бути застосовані більшість з наведених підстав, при цьому визначальною є наявність волевиявлення декількох суб'єктів по відношенню до майнових прав щодо одного об'єкта. Виключенням є право на комерційне найменування.

Н. Яркіна також зазначає, що положення спеціального законодавства допускають виникнення спільних прав практично щодо всіх об'єктів інтелектуальної власності (за винятком комерційного найменування, призначення якого полягає в тому, щоб індивідуалізувати особу і не допустити змішування суб'єктів у певній сфері діяльності). Науковиця виділяє такі підстави виникнення спільних прав інтелектуальної власності:

1) спільна творча праця зі створення об'єкта інтелектуальної власності, обов'язковим критерієм якої є особисті творчі зусилля кожного зі створювачів;

2) набуття спільно декількома особами майнових прав за договором про розпорядження майновими інтелектуальними правами (глава 75 ЦК);

3) спільна подача заявки і одержання патенту правонаступниками винахідника, автора промислового зразка, автора сорту, автора топографії ІМС чи роботодавця;

4) створення службових об'єктів, а також об'єктів на замовлення призводить до виникнення спільних прав для працівника, який створив об'єкт, і юридичної або фізичної особи, де або у якій він працює (ст. 429 ЦК), та для створювача і замовника створеного об'єкта (ст. 430 ЦК) за відсутності домовленості про будь-який інший розподіл прав;

5) набуття майнових інтелектуальних прав на підставі спадкування декількома спадкоємцями [12, с. 146–148].

Запропоноване Н. Яркіною коло підстав відображає найбільш типові випадки виникнення спільних прав у сфері інтелектуальної власності, які стосуються спільних особистих немайнових і майнових прав. Однак, нею не зазначена така підстава, як набуття прав одним з подружжя під час шлюбу.

У цьому зв'язку слід навести слова судді Верховного Суду В. Крата, який під час круглого столу «Майно та майнові права інтелектуальної власності» зазначив, що судова практика з питання спільності прав склалася таким чином, що є дві категорії справ: ті, що стосуються сфери подружжя, і ті, що стосуються інших сфер (зокрема, спадкування, інших випадків множинності суб'єктів прав на інтелектуальну власність) [13].

Вбачається, що науковці вказують про загальні підстави набуття прав інтелектуальної власності, без прив'язки до особливостей суб'єкта права, оскільки основна увага зосереджується на тому, за яких обставин виникає спільність прав саме щодо майнових прав інтелектуальної власності.

Визначальною умовою первісного виникнення спільних майнових прав ІВ є спільна для двох чи декількох осіб підстава, а саме – той юридичний факт, учасниками якого вони одночасно і спільно виступали. В іншому разі права, хоча і можуть бути тотожними за своїм об'єктом і змістом, але спільними не є [12, с. 146].

З огляду на те, що у даному дослідженні одним із суб'єктів спільних прав є господарюючий суб'єкт, то за рахунок такого чинника, що визначає суб'єктний склад учасників правовідносин, перелік підстав звужується.

Так, спільна творча праця декількох фізичних осіб по створенню об'єкта права інтелектуальної власності породжує виникнення особистих немайнових і майнових авторських прав у кожної особи, формуючи співавторство. Тому господарюючий суб'єкт, який зареєстрований як юридична особа, не може бути одним з співавторів. Результати творчості можуть бути задіяні у господарській діяльності, однак лише в результаті отримання господарюючим суб'єктом майнових прав від автора на підставі правочину. Тому авторство не є підставою набуття майнових прав інтелектуальної власності для господарюючого суб'єкта – юридичної особи. Натомість спільна діяльність фізичних осіб з метою розробки в комерційних цілях об'єкта інтелектуальної власності можлива у межах діяльності простого товариства, що передбачено нормами ст. 1130 ЦК України. У такому разі спільна діяльність базується на договірних засадах між авторами-винахідниками. При цьому форма взаємодії таких осіб ґрунтується саме на підставі попередньої домовленості, яка передбачає встановлення правил між суб'єктами спільного права. Отже, оскільки така діяльність передбачає існування договору між учасниками простого товариства, які є його сторонами, то первинною підставою набуття спільних прав факт спільного створення об'єкта інтелектуальної власності, й формально спільність прав підтверджує правочин – договір про спільну діяльність, у якому, зокрема, зазначається про координацію спільних дій учасників або ведення їхніх спільних справ (ст. 1131 ЦК України).

Спільні права, як було вказано вище, можуть набуватися на підставі спадкування. До кола спадкоємців може входити господарюючий суб'єкт – юридична особа або фізична особа-підприємець. Спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) (ст. 1216 ЦК України); до складу спадщини включаються, зокрема, майнові права та обов'язки спадкодавця (ст. 1218 ЦК України). Набуття майнових прав інтелектуальної власності на підставі спадкування є похідним способом, оскільки первинно вони були закріплені за автором (винахідником) або особою, яка була вторинним суб'єктом прав, набувши попередньо майнові права відповідний законній підставі. Спадкодавцем може бути лише фізична особа. Спадкоємцем – будь який суб'єкт права. Якщо спадкування здійснюється на підставі закону, то у коло спадкоємців може входити фізична особа, яка також є фізичною особою-підприємцем (або декілька фізичних осіб-підприємців), а до спадкової маси – майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, що вже використовуються у підприємницькій діяльності спадкодавця, або можуть бути використані у такій діяльності в силу свого прямого призначення, а тому становить інтерес більш як для однієї особи. Якщо ж був складений заповіт, то може виявитися, що поряд з спадкоємцем за заповітом – фізичною особою-підприємцем, є юридична особа та/або особи, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, а це означає – що потенційних власників одного об'єкта є декілька.

Таким чином спадкування також в рідкісних випадках може породжувати множинність суб'єктів, серед яких є господарюючий суб'єкт, на майнові права інтелектуальної власності.

Набуття спільних прав на майнові права інтелектуальної власності подружжям пов'язане з набуттям та документальним оформленням на ім'я одного або обох з подружжя відповідних прав. Тобто підставою набуття спільних прав виступає правочин, але з огляду на особливий режим майна, набутого у шлюбі, у певних випадках виникає спільність прав. Останнє не є безумовним, а потребує врахування певних чинників, які існували на момент набуття прав; роду об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який були набуті одним з подружжя; особливостей господарської діяльності подружжя. Питання співаторства у контексті цієї статті не розглядається, оскільки врегульовується іншими нормами ЦК України, а тому тут йдеться лише щодо об'єктів, які не були створені подружжям. Загалом, можна узагальнити, що спільність прав подружжя на майнові права інтелектуальної власності є похідним від правочину, укладеного за час існування шлюбу, тому загалом ця ситуація охоплюється підставою набуття прав за правочинном.

Таким чином, авторство як підстава набуття спільних майнових прав господарюючим суб'єктом (якщо такий суб'єкт є юридичною особою) виключається.

Фізична особа-підприємець діє без створення юридичної особи. Доречно звертають увагу І. Коваль та І. Атаманчук на те, що особливості участі фізичної особи у господарських відносинах пов'язана з тим, що після державної реєстрації як ФОП така особа поєднує два правові статуси: 1) як фізична особа – носій особистих немайнових і майнових прав, 2) як фізична особа-підприємець – учасник господарських відносин. При цьому, підприємці можуть використовувати у своїй діяльності більшості об'єктів інтелектуальної власності, виступаючи під час цього безпосередньо творцями цих об'єктів або лише суб'єктами майнових прав. Фізична особа-підприємець може бути одним з авторів об'єкта інтелектуальної власності, який залучений у виробництво. Тоді авторство є підставою набуття спільних майнових прав для фізичної особи-підприємця та іншої особи (яка, до речі, також може бути підприємцем). Процес спільного здійснення майнових

прав у такому випадку буде найоптимальнішим при наявності договору між співавторами про порядок використання майнових прав, міру правомочності розпорядження ними, а також положення щодо можливості розподілу прибутку підприємця (якщо так – то положення, які визначають формулу розподілу) або ж положення, які констатують можливість використання прав на власний розсуд без обов'язку здійснювати виплати іншому співавтору [14, с. 243].

Спадкування є вкрай рідкісною обставиною для відповідного набуття прав; набуття прав за час шлюбу є фактично виникненням спільних прав на підставі правочину, але у такому випадку беруться до уваги додаткові чинники: особливості оформлення майнового права інтелектуальної власності (чи зазначено у підтверджуючих права документах обох з подружжя), об'єкт інтелектуальної власності, відносно якого виникає право (чи є він тим, правовий режим відносно якого допускає спільність прав), а також потребують оцінки загальні чинники, що визначають спільність майна подружжя (момент набуття, джерело доходів, спільна праця тощо).

Як бачимо, для сфери господарювання перелік підстав набуття спільних майнових прав є вужчим, у порівнянні з тими підставами, які існують для суб'єктів права загалом.

Глава 75 ЦК України містить норми щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Зокрема у ст. 1107 ЦК України наведено перелік видів правочинів щодо розпорядження правами інтелектуальної власності: ліцензії, ліцензійний договір, договір про створення за замовлення і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, інший правочин щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Набуття декількома особами майнових прав інтелектуальної власності на підставі правочину може передбачати особливості щодо обсягу правомочностей кожного з набувачів. Так само як і договір між співвласниками майнових прав, фіксуючи домовленості між ними, відіграє вирішальну роль у встановленні внутрішніх правовідносин між власниками. Це відображає диспозитивний принцип договірних відносин, віддаючи на розсуд сторін договору можливість самостійно врегульовувати взаємовідносини. Зміст домовленостей між співвласниками не зазнає регулювання нормами чинного законодавства, оскільки останнім не передбачено відповідних вимог. З однієї сторони, це позитивний аспект, який не обмежує волю суб'єктів у виборі способу поведінки. З іншої сторони, складність взаємовідносин з множинністю суб'єктів полягає у невизначеності порядку дій, а тому зручно було б мати зразок примірних положень, на основі яких, або з корегуванням яких правовласники встановили свої правила взаємодії. Так, правовласники вільні у виборі різних моделей взаємодії, проте необхідність слідувати закону, боязкість встановити правила, що в силу закону можуть в подальшому визнаватися нікчемними, є суттєвим гальмуючим чинником.

Сам режим спільного володіння на відміну від одноособного володіння правами є значно складнішим з позиції регулювання. Так, співвласники повинні знаходити консенсус при здійсненні своїх прав, що подекуди є вкрай складним. Необхідність вираження єдиної волі співвласників щодо долі майнового права інтелектуальної власності потребує проходження складнішої процедури з формування змісту такої волі. Адже у будь-якому випадку необхідною є домовленість декількох осіб, чого буває складно досягти з причини пріоритетного відстоювання власних інтересів кожним із співвласників, або ж наявності протистояння однієї частини співвласників іншій та блокування інтересів меншості.

Статтею 429 ЦК України визначено спільність майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), працівника, який створив цей об'єкт, та юридичної або фізичної особи, де або у якій він працює, якщо інше не встановлено цим Кодексом або договором. Аналогічно у ст. 430 ЦК України спільність прав закріплена за творцем об'єкта інтелектуальної власності та замовником спільно, якщо інше не встановлено договором або законом. Зі змісту вказаних норм слідує, що відсутність договору або прямої вказівки закону щодо деяких особливих випадків, свідчить про існування спільних прав. На власний розсуд творець об'єкта інтелектуальної власності та особа, яка ініціювала та забезпечила процес його створення, можуть у договорі визначити одноосібного власника таких прав. Очевидно, що в контексті мети створення відповідного об'єкта, такою особою виступатиме роботодавець/замовник. Хоча не виключено протилежного. Таким чином за допомогою договірної конструкції врегульовуються внутрішні правовідносини між спів володільцями права.

Доцільність законодавчого закріплення за особами автором-винахідником та роботодавцем/замовником спільних майнових прав є суперечливою, оскільки незрозуміло є необхідність наділяти майновим правом творця об'єкта інтелектуальної власності, якщо природа подібної діяльності передбачає інтелектуальну працю для потреб роботодавця й за винагороду. Позиція роботодавця/замовника, згідно норми закону, є хиткою з точки зору захисту його інтересів як особи, яка переслідуючи певну мету, вчиняє дії з пошуку та організації діяльності особи, здатної задовольнити запит на новітній інтелектуальний продукт, однак в подальшому опиняється в ситуації залежності від волі особи, яка по суті є виконавцем замовлення.

За змістом ч. 2 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [15], майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем. У ч. 2 ст. 15 цього Закону вказано, що майнові права на твір, створений за замовленням, переходять до замовника з моменту створення твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором замовлення. Таким чином, норми спеціального закону встановлюють пріоритет роботодавця та замовника на отримання майнових прав. Їх автор може такі права отримати, якщо це наперед передбачено у договорі. Аналогічний підхід вбачається у положеннях ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [16], де вказано, що право на реєстрацію службового винаходу (корисної моделі) має роботодавець винахідника, якщо інше не передбачено договором.

Вбачається, що між положеннями ЦК України та спеціальними наведеними законами існує колізія щодо порядку набуття майнових прав роботодавцем та замовником. А тому доцільно внести зміни у ст.ст. 429, 430 ЦК України, де прописати, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудових обов'язків або на замовлення належать роботодавцю чи замовнику, відповідно. І лише при наявності договору з автором-виконавцем, такі права можуть також набуватися останнім. Тобто спільність майнових прав виникатиме лише тоді, коли у договорі погоджено набуття майнових прав також автором. Якщо відповідного договору немає – роботодавець/замовник є одноосібним власником майнових прав.

Здійснення спільних майнових прав повинно відбуватися спільно. Поняття «здійснення» включає правомочності користування, розпорядження та захисту права. Хоча правомочність роботодавця/замовника з використання майнового права є можливою не озираючись на позицію іншого співвласника, правомочність вільного самостій-

ного розпорядження майновими права інтелектуальної власності є обмеженою позицією іншого спів володільця. Це пояснюється тим, що для розпорядження правом має бути воля усіх співвласників. Згідно ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» «Взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), володільцями патенту на який є кілька осіб, визначаються договором між ними. У разі відсутності такого договору кожний володільць патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензії) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати права на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших володільців патенту».

З указаного слідує, що існують два підходи регулювання відносин співвласників подібних відносин – на загальній основі (згідно норм закону), та на договірних засадах (у відповідності до положень договору).

Спільна подача заявки і одержання патенту також передбачає виникнення спільних майнових прав інтелектуальної власності, оскільки має місце формування множинності осіб ще на етапі формальної фіксації та оформлення права. Так, випадки наявності спільних прав, що засвідчені одним патентом, де вказано кілька осіб-правовласників, є досить поширеними.

Висновки. Таким чином, можна висувати, що належність суб'єкта права до категорії осіб, яка провадить господарську діяльність, є тією особливістю, яка впливає на визначення підстав набуття майнових прав. Тому такий перелік підстав є вужчим у порівнянні з підставами набуття майнових прав фізичними особами.

Відповідні підстави можна розділити на дві групи – первинні та вторинні підстави. Для господарюючих суб'єктів набуття спільних прав переважно відбувається на вторинній основі, оскільки договірний порядок отримання майнового права на комерційній основі є звичним способом отримати їх у власність. Також імовірним є отримання майнових прав у спадок, що, однак, є дуже рідкісним.

До первинних підстав слід віднести: набуття майнових прав учасниками простого товариства під час колективного створення об'єкта інтелектуальної власності в межах діяльності простого товариства; набуття майнових прав роботодавцем і працівником в результаті створення об'єкта інтелектуальної власності працівником; набуття майнових прав замовником і автором в результаті створення виконавцем замовлення по створенню об'єкта інтелектуальної власності; спільне подання заявки на отримання патенту/свідоцтва на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Особливим випадком є набуття майнових прав інтелектуальної власності на первинній підставі фізичною особою-підприємцем, який є автором об'єкта інтелектуальної власності, що використовується в господарській діяльності. Якщо такий об'єкт створений у співавторстві з іншою особою, то доцільним є узгодити у договорі порядок його використання в господарській діяльності.

Вказані первинні та вторинні підстави в сукупності формують перелік підстав набуття господарюючими суб'єктами спільних майнових прав інтелектуальної власності. Він не є вичерпним, оскільки у динамічному viri розвитку економіки на глобальному рівні не можливо передбачити усі варіанти відносин при співпраці осіб, в тому числі – колективній.

У положеннях ст.ст. 429, 430 ЦК України необхідно внести зміни, якими передбачити, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудових обов'язків або на замовлення належать роботодавцю чи замовнику, відповідно. Майнові права інтелектуальної власності можуть також набуватися працівником/виконавцем замовлення (автором), якщо це погоджено у договорі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
2. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text>
3. Демченко Я.О. Підстави виникнення майнових прав інтелектуальної власності. *Право.ua*. 2017. № 2. С. 145–152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_2_25.
4. Онищенко О. М. Юридична природа галузі господарського права та перспективи її розвитку. *Правова держава*. 2016. № 24. С.126–133.
5. Смолин Г.В. До питання співвідношення цивільного і господарського права. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 1–7.
6. Смолин Г. В., Туркот О. А., Хомко Л. В. Господарське право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС. 2017. 484 с.
7. Методичні рекомендації щодо реагування дільничними офіцерами поліції на адміністративні правопорушення, передбачені статтею 51-2 КУпАП: наук.-метод. рекомен. / С.О. Шатрава, О.Л. Зайцев, О.В. Піхурець, О.М. Галкіна, Л.С. Кацалап, Д.Є. Денищук, О.В. Погорілець Харків: Харк. нац. ун-т внут. справ. 2020. 44 с.
8. Мироненко Н. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 2. С. 11–24.
9. Басай О. В. Первинні підстави виникнення прав інтелектуальної власності. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 12. С. 383–391. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2012_12_40.
10. Зеров К. Специфіка договорів в авторському праві в огляді законодавчих положень. Захід Вищої школи адвокатури НААУ з підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Договори в авторському праві: загальні положення (з урахуванням нового закону «Про авторське право і суміжні права»)». URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/specifika-dogovoriv-v-avtorskomu-pravi-v-ogliadi-zakonodavcix-polozen>.
11. Тверезенко О. Підстави виникнення (набуття) майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 4. С. 76–85.
12. Яркіна Н. Спільні права інтелектуальної власності: їх виникнення та здійснення. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4. С. 145–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2010_4_15.
13. Обговорення від 10.01.2025 під час Круглого столу «Майно та майнові права інтелектуальної власності». URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1734867/>
14. Коваль І. Ф. і Атаманчук І. В. Щодо розмежування правового статусу суб'єкта прав інтелектуальної власності і підприємця. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 241–250.
15. Про авторські і суміжні права. Закон Україн: Закон України в редакції від 15.11.2024 № 4017-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2023. № 57. ст. 166.
16. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 32.